

Sõja sõnumid.

Kirja pannud

Mr. J. Eisen.

Aleksander Aleksandrowitsh,
Wenerilgi suurwüsti ja auujärepeütsja.

C. Haselblatt

Cartus.

Schnakenburgi trükk ja tulu.

1878.

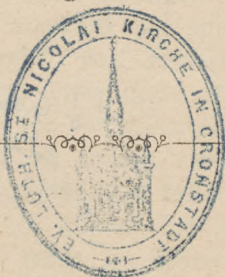
Sõja sõnumid.

Teine anne.

Sõdimised Bulgaaria maal.

Kirja pannud

M. J. Eifen.

Cartus.

Schnakenburg'i trükk ja kulu.

1878.

Дозволено Цензурою. — Ревель, 13. Февраля 1878.

Doonau jõgi on sõja ajal, kudas ütlema peab, suur wastane, kellega kaua wõitlema peab, enne kui temast wõitu saab ja seda on wiimases Bene-Türgi sõjas 1877 selgeste näha olnud, kus Wenelased umbes kakss kuud aega Doonau jõe taga ootama pidiwad, enne kui nad üle saiwad. Eühitese ajaga jõudsiwad sõjamehed Bene maalt Doonau jõe äärde, mis aga nagu wastane nüüd korraga nende teed kinni pani ja neid enam edasi ei lastnud. Üleminemise tarwis pidi kõige päält sildu tehtud saama, kust soldatid üle Türgi maale minna wõisiwad. Kui sildade eest ka aegsaste muretsetatud sai, oli ometi weel tahtistusi ees, mis üleminemist nenda hõlpsalt korda minna ei lastnud, nimelt et jõe wesi kewade ajal kaugele üle kallaste jõest wäljas oli ja jõgi isi nagu mõni järw mitmest kohast wälja näitas ja pääle selle weel Türglased teine pool kaldal, kui ka nende moonitorid jõe pääl, kes igal pool Wenelaste silla tegemist Doonau jõe pääle tühjaks püüdsiwad teha. See oli hoopis wõimata, et suur Bene sõjawägi ühe koha päält üle Doonau jõe pidi minema; Türglased oleksiwad kergeste aru saanud, kus Wenelastel nõu üle minna oleks olnud; seda nähes oleks nende esimene töö olnud sõjawäge sinna kofku koguda ja Wenelasi kõigest wäest tagasi rõhuda. Selle pärast oli tarwis, et Bene sõjawägi Ruemeeni maal mööda Doonau jõe kallast laiale sai saadetud, et mitmest kohast üle jõe minna, kus just seks parajat paika ja aega leida oli. Nii wäga kui Wenelased ka üle jõe saada püüdsiwad ja iga pidi selle eest hoolt kandsiwad, läks ometi enne umbes kakss kuud aega ära, kui nad asjaga nenda kaugele saiwad. Siis aga, kui ots korra ülesse tehtud sai, läks lugu hõlpsaste edasi; waewalt oli ühest kohast üle mindud, kui teisalt juba ka järele tungiti. See sündis ometi kõik wäikese kahjuga, nenda et mõned, kes enne sõda arwanud

oliwad, kui palju Wenemaa mehi kautama peab, kui sõjawäe hulgad üle Doonau jõe saanud, häbiga nägiwad ja ära tundsiwad, kui rängaste nad ennemalt omas arwamises eksinud oliwad.

See oli 9. Juunil, kui wiinaks kindral Zimmermanni käsu all oleja korpus Braila ja Galatzi juurest üle Doonau jõe läks, et Dobrudsha maakonda waenlastest puhastada ja ära wõtta. Nii laia jõe üle kui Doonau on ja päälegi weel sell ajal minna, kui suur wesi on, tunnistab suurt sõjameeste osawust ja agarust üles. Wenelaste suureks õnneks oli wastupanemine Türglaste poolt kaunis wäike. Kui Türglased, kes teine pool kaldal wahti pidasiwad, kindral-major Shukowi brigadi sõjameestest, kes paatidega üle jõe oliwad läinud, põgenema oliwad aetud, ei olnud silla päälepanemisel enam suurt takistust ees. All pool Braila linna, jääb kus nenda nimetatud Matshini kanal, mis üle Doonau jõe sõidu wee lähab, Doonau furnud aruga ennast ühendab, sinna sai sild pääle tõmmatud, kelle üksikud jäud Galatzi tehitud ja siis sinna weetud saiwad. Kui Wenelased Matshini jõudsiwad, põgenesiwad Türglased eest ära ja linn sai ilma mõõga hoobita ära wõetud. Matshinist läks üks jagu 14. korpuselt pahemat kät Tzattshi ja Tultsha poole, kust ka Türglased warsti eest ära põgenesiwad ja marsis sedamaid läbi Beshtepe mägede Baabadaghi poole, mis 15. Juunil ära wõetud sai. Teine jagu läks jeda teed edasi, mis Matshinist mööda paremat Doonau jõe kallast Hirsowa wiib, Türglased taganesiwad igal pool Wenelaste eest ja neil ei olnud sugugi nõu Dubrudshas Wenelaste wastu panna. See Türglaste tegu oli täiesti õige, sest iga sõjawägi, kes nõrkuse pärast ennast kaitsema peab, peab ennast kõigest jõust selle eest hoidma, et ta ennast mitte mitmesse jalku ei jaga.

Wene pää-sõjawägi on Simnitscha juurest, mis teine pool Sistowo on, üle Doonau jõe läinud. See annab jälle mit tõendust selle tunnistusele ja ütluksle, et sõjawäge mitte keelda ei wõi üle jõe minemast, kui ka kõik raskendused ees olgu, nagu selle poolest siin lugu oli. Ka äraandmine ja pettus ei

mafsa ses tükis midagi. Nenda ütelda, kui Wene pää-kortoris ammu täada oleks olnud, kust üle jõe minnakse ja Türgi sõja walitsus ja puhastus oleks äraandmise ja kawaluse läbi seda saladust kuulda saanud, ja oma sõjawäge sinna kofku kogunud, siis ei oleks tõeste seda kohta-seks mitte walitedud. Wene pool nähti kõik nenda walmis säetud olewat, kui peaks Turnu Magurellist ehk Simnitschaft üle Doonau jõe mindama. Mõlemas paigas läksiwad Wenelased paatidega üle, nimelt all pool Turnu Magurelli ja all pool Simnitsa, sild isi aga sai mõlemate wahel enam Simnitsa ligidamale üle Doonau jõe tõmmatud. Et mujalt ka üle minna püüti, siis oli fillal nii hästi Nikoopoli kui ka Rustshuki poolt wäha waenlast karta.

Wenelased on praeguses aasta sajas juba kaks korda Galatsist ja Brailast, kolm korda Turtukaist, aga weel mitte Sistoowa juurest üle Doonau jõe läinud; kui kõige wiimane Braila juurest juure arwatud saab, siis on Simnitsa juurest ülemine mine ses aasta sajas kahetümne esimene. Sistoowa on üks kõige suurematest Bulgaaria linnadest; rahwa hulgas, keda ülepää umbes 20,000 on, on kaks kolmandikku jagu ristirahwast; Nikoopolis on lugu selle poolest koguni ümber pööratud. Sistoowa on osalt orus, osalt lähab ta järk järgult kallast mööda ülesse.

Sistoowas sai 4. Augustil 1791 Austria ja Türgi maa wahel rahu tehtud, kelle järele keiser Leopold kõik kohad, mis Laudon ära wõtnud oli, tagasi andis, nimelt ka Belgradi ja kelle järele ülepää praegused piired Austria ja Türgi maa wahel kindlaks saiwad tehtud. Tükk maad Sistoowast eemal Doonau kallaste küngaste pääl on Batlini lahingi koht, kus Wenelased kindral Kamenski all Saanina pasha sõjawäge, kes Rustshukile appi tuli, 26. Augustil 1810 täieste löiwad.

Simnitsa juurde sai Wenelastest suur sild pääle ehitatud ja see käib üle nelja Doonau jõe aru, kahe wähema pahema jõe poole sees ja kahe suurema Bulgaaria pool. Kõige suurem jagu on keskmine, 680 jülba, wiimane 240 jülba pikk. Nagu woolas wesi tõttas Wene sõjawägi kõige suguste tarwidustega seda kiirast teed mööda Bulgaaria maale.

Tähtjaks peab seda üleminekut mitmest tüfist nimetama; tähtjas oli selle väikse sõjameeste hulga võitlemine, kes tules oliwad olnud; tähtjas oli ehitajate meistrite töö, kes silla kraami õigel ajal õige koha pääle muretsenud oliwad ja mitu korda Türgie moonitoridest ja batareidest mööda wiima pidiwad; tähtjas kõig sõjawäe kofkukogumine ja sõjawäel ette ära teadmata ülemineku nõu; tähtjas keisre Aleksandri II. tark meel, kes enne aegsete katsetega inimesi tuhande wiisi ei ohwerdanud ja ka pärisel ülemineku ajal sõjawäge kõige kahju eest hoida püüdis.

Bolshüünia ja Miireki rügemendid oliwad sell pääwal igal pool esimesed ja tormasiwad enamiste bajonetid käes hurra hüüdes homiku pääwa tõusuga teine poole järsku kalda pääle. Enne seda pidiwad nad mõnda kahju tunda saama, sest 150 sammu säält eemal, kus nad maale läksiwad, saiwad nad juba tuld ja ohwitser, kes Bolshüünia rügemendi väikest silla jagu wiis, pidi waatama, kuidas ta meeste käest iganes riide tükk kätte sai, et auks finni toppida, mis Türlaste kuulid teinud oliwad; ses paadi sees oliwad kaks furnut ja 7 haawatut. Natuke maad jõe ääres on kaldaid kaunis paljad, siis aga ei näe film muud midagi kui mägesid, wiina ja wiljapuude aedu ja maisi põldusid, kelle wahel kitsad teed käiwad. Iga üks pidi üksikult ära wõetama. Kui Wenelased nägiwad, et nende hurraa kaunis hästi mõjus, tarwitasiwad nad üksnes bajonetti ja nüüd sai sagedaste mees meest wastu wõideldud.

Nii pea kui Türlased aru saiwad, et Wenelased Bulgaaria pinnale oliwad jõudnud ja nad neid enam tagasi ajada ei jõua, põgenesiwad nad Sistowast nii ruttu kui iial võimalik wälja. Bulgaarlased, keda linna rahwa hulgas, — neid on 20,000 hinge —, umbes pool elawad ja nüüd püüdnud päästetud saiwad, katsumasiwad sedamaid kõigele, mis Türlaste omadus oli, otse pääle teha ja ära purustada; midagi ei olnud neil enam püha; korani lehed, mosheede riistad, naesterahwa riided ja palju muud asju oliwad kõik läbi segamine ja paniwad sagedaste uulitsad finni; isäranis oliwad

mosheed purustatud ja teutadud; ütski aken ei olnud terweks jäänud. Bulgaarlased olivad äratundmiseks oma majadele kirju risti teinud.

Kindral-leitnant Radetski 8. korpuse järele, kellele see auu osaks sai, et teiste eel üle Doonau jõe wõis minna, läks kindral-leitnant Hahn 13. korpusega. Ruskshuki poolt ei olnud Wenelastel palju waenlasti karta; et aga Bjela ligidal Midhat pasha Santra jõe pääle kiwi filla oli ehitada lastnud, siis oli wäga tarwilik seda ära wõtta, et waenlaste teed selle läbi kinni panna. Bjela on Ruskshukist kahe pääwa käigu teed kaugel. Snnelikult jõudsiwad Wenelased sinna ja wõtsiwad warsti selle järele ka wana Bulgaaria pää-linna Tirnowa ära, mis umbes kolme pääwa teed Doonau jõest kaugel on.

Warsti pääle selle kui suuremad sõjawäe jaud üle Doonau jõe olivad läinud, sõitis keiser poegadega Simnitsast Sistowa ja läks sedamaid kirikusse Sumalat selle eest tänama.

Järgmiste pääwade sees sai esimesest suurest fillast natuke ülem poole weel teine sild üle Doonau jõe tõmmatud, kuhu juurde nendasamuti ka saart pruugiti, mis läbi sild otse kui kahte jakku jaetud sai. Seft tuleb siis ka, mis pärast mõned nii mitmest Doonau jõe fillast kõnelewad.

Et Türklased Wenelaste filla ehitamist iga pidi tühjaks teha püüdsiwad, seda wõib isienesestki mõista. Isiäranis olivad nende moonitorid selle pääle walmis, kes mööda jõe sinna tormasiwad ja silda ära lõhkuda püüdsiwad, aga iga kord, kui Wenelased Türgi moonitorisi nägiwad, hakasiwad nad batareidest waenlastele nenda kangeste tuld andma, et need pea taganema pidiwad. Et Türgi moonitoride eest mureta olla, seks tarwitasiwad Wenelased weel teist abi. Nad paniwad seesuguste lohtade pääle, kuhu nad moonitorisid iganes arwasiwad minewat, torpeedod wee põhja, et, kui need sinna juhtusiwad, torpeedode läbi wastu taewast kõige täiega lindasiwad. See nõu ja ettewõtmine ei olnud mitte tühine, waid saatis palju kasu. Waatame siin juures korra lühedalt Türgi laewade pääle, et nendega paremine tuttawamaks saaksime.

Sõja hakatusel oli Türglastel 35 soomuslaewa, kellest wiis ehitada oliwad. Pääle selle oliwad weel 141 ilma soomusteta aurulaewa, kellest 44 oma kiiruse pärast isiäranis seks tõlbasiwad, et mitte üksnes Wene sadamaid finni panna, waid ka kõigele Wene Musta mere äärse kauplemisscle otsa teha. Musta mere pääl selle wastu oli Wenelastel paljast kaks soomuslaewa ja 48 aurulaewa, kellest üksnes wiis seda teha wõisiwad, mis Türglastel 44. Kui meie pääle selle weel nimetame, et Türglastel Maade wahc meres hull laewu oli ja Türgi sõjalaewade ülemat Hoobart pasha teiscks Nelsoniks hüüti, siis peame meie küll imestlema, et Türgi laewad midagi ei ole teinud, ehk neist küll ülepää wäha oodati.

Kui Wenelased Rumeenia maale läksiwad, oli waja Barboşhi raudtee silda ära wõtta, et need enam sinna ei saaksiwad. Türglastel oli Doonau jõe pääl 17 soomuspaati ja 36 puu aurulaewa. Hoobart pasha oli enne sõja kuulutust awalikult hooplenud, tema tahta kaks pääwa pärast sõja kuulutust Liwaadias keisri kuldsete sõõgi riistade seest süüa. Kui asi nenda kaugele jõudis, mõtles ta lugu järele ja wõttis parem Doonau jõe laewade juhatusc enesc pääle, sest et ta Rumeenia kuut aurulaewa liig hõlpsaste kätte lootis saawat. Aga Rumeenia laewad purjutasiwad Seereti jõkke ja admiral ei wõinud mitte keelda, et Kasafad silla ära wõtsiwad. Nüüd oleks Türgi laewade pää-püüdmine pidanud olema seda keelda, et Wenelased Doonau linnadesse mitte paigale ei jäeksiwad ega batareisid ei ehitaksiwad. Hoobart pasha ei hoolinud laewadest suuremat midagi, käis sagedaste kindlal maal ja jättis laewad kaptenide hoole kandmise alla. Kes Türgi mere ohwitsera tunneb, wõib kergelt arwata, kui suur nende hoole kandmine on. Mõned Inglise kaptenid, kes Doonau laewade pääl oliwad, palusiwad Hoobart pasha wäga, et ta ometi laewa pääle lähaks ja midagi ette wõtaks. Hoobart pasha andis järele, ja läks „Resmoga“ kaugeemale Doonau jõe äärt waatama. Pea sai ta aru, et ta ära unustanud oli Wene-lasi keelda torpeedosid jõkke panemast, mis nüüd suuremalt osalt juba jões oliwad. Seda aru saades ei jäänud tal

muud nõu üle, kui karmeste laewa päält maale minna, et mitte wastu taewast lastud ei saaks. Kui temale päale selle kuulutadi, et mõned laewa divisjonid torpeedode läbi ühest teisest juba täieste ära lahutadud olla, andis ta walitsusele täada, et Doonau jõe pääl midagi enam teha ei ole, tema võida nüüd Kaukaasuse minna, kus rohkem tööd olla. Seda kuulutust tahtis ta sedamaid täita ja sõitis raudteed mööda Rüstshutist Warna, kuna „Resmo“ õnnelikult üksi Doonau jõe mööda alla sõitis. Maad mööda häbenes admiral aga ometi reisida ja arwas pika wale oma julgest Doonau sõidust wälja. Selle aja sees sai „Viit-i-Djelil“ pommi ja „Seifi“ torpeedode läbi wastu taewast lastud.

Musta mere laewad, nimelt kümme soomuslaewa ja kümme aurulaewa, kelle juhatusel Hoobart pasha nüüd enese päale wõttis, tegiwad niisama palju kui Doonau laewad, see on: mitte midagi. Ehk küll kõige Wene mere ääre kinnipanemist oli kuulutadud, ei olnud ometi kinnipanemist kuskil, sest Wene laewad käiswad oma tahtmise järele sisse ja wälja. Hoobart pasha kuulutas mitmesugustest tagaajamistest; imelikul wiisil pääsesiwad aga Wene laewad alati ära, ehk nad küll sugugi kiired jooksmas ei olnud. Algas tõeste mõni wõitlemine, siis taganesiwad Türgi laewad juba esimeste paukude järele, mis nende pihta sattusiwad ja puu aurulaewad „Westa“, „Konstantin“, „Eiwaadia“, „Wladimir“, „Elborus“, „Argonaut“, j. m. t. wõisiwad julgeste kuulutada, et nende suurtükkide kuulid waenlaste laewade külgedest läbi tunginud ja neid taganema sundinud oliwad.

Sell kombel oli Hoobart pashal üsna õnneks, kui jutt wälja tehti, et Suesi kanalist hulk Wene sõjalaewu Türklaste kallale ahwardada tulla. Ta tundis väga hästi, et see wõimata on, aga ta püüdis Musta mere päält ära minna. Selle pärast wõttis ta Bahe mere laewade juhatusel enese päale ja wiis Konstantinoopoli purjutades kaks wäikest Greeka purjulaewa ligi, mis keeltud kaupa oliwad wedanud ja nüüd kõik tema wõidu märgid oliwad.

Kui ta kõik aega Arhiipelagusel ümber purjutanud oli, kutsuti teda tagasi, et ta jälle Kaukaasia poole wälja lähaks. Wahe ajal olivad Wenelased ikka julgemaks läinud. Soomuslaewa „Alhar=i-Teswiki“ kallale tungimine oli küll nurja läinud, aga teise soomuslaewaga „Alhar=i-Sheffetiga“ õnnistas lugu seda parem, sest see sai torpeedode läbi wastu tawast lastud. Pääle selle oli weel „Westal“, mis kauba seltsi käest ostetud nelja suurtükine puu aurulaew on, kellel 144 hobuse jõud ja 1800 säilitat kannab, see sugune suur õnn, et ta soomuslaewa „Mesudieh“, kell 1200 hobuse jõud, 9140 säilitat ja 21 suurtükki (nende hulgas kaksteistkümmend 400 naelast, kolm 150 naelast ja kuus 20 naelast) kannab, põgenema ajas. „Westa“ pommid löiwad soomuslaewa õhufesest laest läbi ja sundiswad waenlasi selle läbi põgenema, kus juures „Mesudieh“ aga põhja sattus.

Sest saadik jäi Hoobart pasha soomuslaewaga „Set-i-Buulendiga“ Musta mere pääle purjutama, aga sell kärmel laewal oli alati see õnnetus, et kõik laewad, mis ta taga ajas, kui need ka palju pikaldasemad edasi jõudma olivad, ära pääsiwad.

Kui Wenelased Nikoopoli linna ärawõtmisega 6. Juulil kaks moonitori „Podgoritsa“ ja „Schlobria“ Türglaste käest ära wõtsiwad, kadus Türgi laewade tähtjus Doonau jõe pääl täieste ära. Wiimasel ajal on Türglastel weel kuusteistkümmend laewa, kes wastaste wastu wälja wõiwad minna. Pääle selle on Türglased Wenelaste agaruse ehk oma rumaluse läbi Doonau jõe pääl kuus aurulaewa kantanud ja nelisteistkümmend wõitlemise tarwis kõlbmataks teinud. Nenda kaugele on Hoobart pasha looga läinud! Kudas mõista, ei ole tema arwamise järele mitte tema süüdlane, waid alamad laewade juhatajad. Wenelased selle wastu, kes iga wiisi oma laewade eest hoolt kanda püüdsiwad, saiwad pea järjega nenda kaugele, et neil Doonau jõe pääl ja Mustal merel ühte kofku 54 aurulaewa ja paati oli.

Ikka kaugemale ja kaugemale tungiswad Wenelased Bulgaaria maa sisse, ilma et nad kuski Türglaste poolt suuremat

wastupanemist oleksiwad leidnud. See on kaunis imeks pane-
mise väärt, kui juhmid ja sõgedad Türglased hakatuses olivad.
Seda wiga pidiwad nad ometi liig pea jälle hääks tegema
ja Wenelastele selle läbi kahju saatma. Nad ärkasiwad nagu
unest üles, kus nad kaua olnud olivad, pikat susiwat tööle
hakata. Enne kui nad aga nii kaugele saiwad, pidiwad nad
Wenelaste poolt weel mõne walusa hoobi tunda saada. Wene-
lased wõtsiwad Bulgaaria maal edasi tungides Tirnowo, mis
endisel ajal Bulgaaria pealinn oli, ära ja ruttasiwad siit edasi
Balkani mägede poole.

Ei läinud kuigi kaua aega mööda, kui ka teed, mis üle
Balkani mägede lähawad, juba Wenelaste kätte sattusiwad.
Nagu Doonau jõgi, nenda on ka Balkani mäed sõjawäel suu-
reks taktistuseks ees, kui see põhja poolt Türgi maale tungida
tahab. Kui Türglased mõistlikud oleksiwad olnud, oleksiwad
nad Balkani mägedes väga kaua aega Wenelaste wastu wõit-
nud panna ja neid keelda edasi minna, aga mis teha, see
puudus selle korra Türglastel weel ja Wenelased saiwad hõlp-
saste Suuli kuu hakatuses Shipka ja muud teed, kust üle
Balkani mägede minnakse, oma kätte.

Warsti pääle selle kui Balkani teed Wenelaste kätte
langesiwad, pidiwad nad ometi õpetust saada, et Türglased
nenda nõrgad ei olnud, kui neid arwati. Wene kindral Schild-
ner-Schuldnerile anti kätt Plewna linna ära wõtta. Seda
kasku püüdis kindral Schildner-Schuldner warsti täita ja wõt-
tis 8. Juulil Plewna linna kätte. Wenelastel oli täieste
teadmata, et Osman pasha suure Türgi sõjawäega Plewnase
läinud ja sinna paigale jäänud oli. Ilma õnnetuse kartmata
tungis kindral Schildner-Schuldner nimetatud pääwal Türglaste
kallale ja püüdis linna nende käest ära kiskuda. Õnnetuseks
oli Wenelaste arm Türglaste armu kohta väga liig väike ja
selle pärast saiwad Türglased peagi Wenelaste üle wõitu.
Kaunis pikalt oleme Plewna wõitlemisi „Wene-Türgi sõja“
kuendama ande sisse üles pannud; siin tahame üksnes lühedalt
nende pääle waadata.

Snnetuſt ei ſoowi keegi, aga tema eeft ei pääſe keegi ära, waid peab teda waſtu wõtma. Suure ſüdame waluga andis kindral Schildner = Schuldner õhtu eel rānga wõitlemiſe järele käſtu Bjela teed mõõda ſõjamehi Türglaſteſt eemale taganeda, keſ kūrwa meelega tema käſtu kuulſiwad. Et Türglaſed Wenelaſi ſedamaid rahule jätſiwad, kui nende pääle enam ei tungitud, ſeſt wõib näha, et Türglaſte kahju ka juſt mitte wäikene ei ole olnud.

Niſkoopoli linna ärawõtmise järele oli pea Rumeenia kindral Manu neljandama Rumeenia ſõjawäe jauga üle Doonau jõe läinud ja oma mehi Niſkoopoli kindluſe ümber pannud. Pääle ſelle ſaadeti Wene walitſuſe pooleſt warſti kaſt tuhat Wenelaſt Niſkoopoli kindluſeſſe, keſ kindluſe eeft hoolt kandma ja teda walwama pidiwad. Selle läbi oli ſiis wõimalik, et üks jagu ſõjamehi, keſ Niſkoopoli ära wõitnud oliwad, edaſi lõune poole minna wõiſiwad, kuna kindral Krüdenner, keſ Niſkoopoli ära wõttis, weel mõneks pääwaks linna korra pääle jäänud jäi. See jagu Niſkoopoliſt tulnud ſõjamehi, keda ometi ülepea kaunis wāha oli, ſai 9. Suuli homikul kindral Schildner = Schuldneri ſõjameeſtega kokku. Need oliwad õiſe natuke puhunud ja paniwad endid nüüd teiſtega ſeltſis uue wõitlemiſe waſtu walmis. Aga uueſt kaſteſt ei tulnud midagi wälja. Türglaſed oliwad ja jäiwad Plewnaſſe, kuſt neid wälja ajada Wenelaſte jõud liig kaſin oli.

Kui wõitlemine lõpenud oli, waadati kahju üle. Nüüd tuli aga wälja, et ſee palju suurem oli, kui kindral Schildner = Schuldner ſeda eſi otſa oli arwanud. Hobuſe wäe ja ſuurtüki wäe kahju leiti küll wäike olewat, aga ſeda juurem oli ſee ometi jala wäel. Pääle Koſtroma rügemendi juhataja ülema Kleinhauſi oli weel ſeiſmeteiftkümne Urhangle jalawäe rügemendi juhataja ülem Roſenbaum otſa ſaanud ja neliteiftkümmend alamat ohwitſeri. Haawatud oli juuremateſt meeſteſt kindral Knorring ſaanud, keſ Geſti maalt pärit, ja pääle tema kolmkümmend kuus ohwitſeri. Eihlabaſid ſõjamehi puudus pärast wõitlemiſt aga 1878 meeſt. — Nenda kūrwalt lõppes

efimine lahing Plewna linna juures, aga pärast, sellega ei olnud see veel lõppenud, pahem lugu oli alles tulemata.

See võit pani Türglasti õiskama. Bahwad Benelased ei mõtelnud aga sugugi selle peale, et neid rahule jätta, vaid valmistasiwad hoolega selle vastu, et Türglastele seda kurja, mis nad 8. Juulil Benelastele Plewnas teinud, mitme võrra kätte maksta. Türglased olivad auu teetanud ja see ei tohtinud ega võinud neile andeks andmata jääda. Nii hästi ülem kui alam, kes iganes Plewna linna ligikal olivad, mõtlesiwad selle peale, kuidas Plewnas saadud kahju jälle häaks teha võis. Nii pea kui kindral Krüdener Nikoopoli 6. Juulil ära oli võtnud ja jääl kuus tuhat Türglast, kaks pashat, nelikümmeend suurtükki ja kaks soomuslaewa Benelaste kätte langenud olivad, katsus ta linna iga pidi korra peale jääda ja waewalt oli ta sellega walmis, kui ta ka enam kauemaks Nikoopoli jääda ei läbenenud. Plewna lahingi kautamine oli tal alati meeles; Nikoopolis oli tal suur õnn olnud ja seda soowis ta Plewnas veel enam suurendada. Aga oh häda, kõik ei läha nenda, kuidas inimene mõtleb. Nenda leidis siis kindral Krüdener Plewna juures, et õnn korraga jälle temast ära lahkunud oli ja ta Wene rahwa sõjawäe auuks midagi teha ei võinud.

Pea peale selle kui kindral Schilder-Schuldner Plewnast taganema pidi, oli Osman pasha Plewnas nut sõjawäge juurde saanud, nenda et nüüd Türglasti Plewnas juba üle viiekümne tuhande oli. Linna ümber on mitmed wäiksed künkad ja kõrgemad kohad; nende peale olivad Türglased suure rutuga kantsisid ehitanud, neid hästi kindlaks teinud ja ootasiwad nüüd Benelaste tulemist. Nad wõisiwad seda juba arwata, et Benelased seda teatust, mis nad 8. Juulil Plewna juures Türglaste poolest nägiwad, tõeste mitte tasumata ei jätta ja ses kartuses katsusiwad nad iga pidi uue kallale tungimise vastu walmis olla. Mida kauemaks aga uus kallale tungimine jäi, seda enam ja parem oli Türglastel selle vastu valmistada. Kümme päewa aega läksiwad mööda, enne kui Benelased uue rammuga Türglaste kallale tungida wõisiwad. Aga kümme

pääwad on juba tükk aega ja mis ei wõi rohkem kui wiiskümmend tuhat meest selle aja sees ühe koha pääl teha. Osman pasha katsus iga pidi ette waadata, et, kui wõimalik, Wenelasi uueste tagasi lüüa. Paraku pidi temal see nõu jälle torda minema!

Nii kärmeste kui iial wõimalik tõttas kindral Krüdener Nikoopolist ära Plewna poole, kelle lähedale ta juba 17. Juulil sai. Warsti selle pääle tahtis ta teisel pääwal, see on 18. Juulil Türglasi käsile wõtta, neid lüüa, kui wõimalik Plewnat ära wõtta ja Türglasi põgenema sundida. Kindral Krüdeneri nõu oli homiku poolt üheksama sõjawäe korpusega Türglaste kallale tungida. Ühel hoobil pidi würst Shahowskoi lõune pool seda sama tegema, et sell kombel Türglastel mitte ühes, waid mitmes kohas waenlastega tegemist oleks. Wenelaste wägi ei olnud selle korra Plewna juures mitte üsna wäike; pääle üheksama korpuse oli kindral Krüdener ja würst Shahowskoil weel kokku kolm brigadi ratsamehi ja sada kuuskümmend suurtükki. Homiku kellu pool üheksa juba hakkas kindral Krüdener oma sõjawäega Türglastele walu andma ja see wältas kuni õhtuni edasi. Nii hästi Wene kui ka Türgi suurtükid sülitasiwad rohkeste tuld ja surma wälja ja külwasiwad seda sõdijate sekka laiale. Hirmus oli näha, kuidas kuulid inimeste elule otša saatfiwad, aga Wenelased ei lasnud endid selle läbi arraks teha ega heitnud meelt ära, waid tormasiwad ikka uueste Türglaste kallale. Võuna jõudis kätte, aga nii sagedaste kui Wenelased Türglaste kallale läksiwad, ei saanud nad neid ometi nende kantsidest wälja tungida. Tund läks tunni järele wastastiku were walamisega edasi, mehi langes sadande kaupa, aga Wenelased ei saanud sellest midagi kasu. Kõik jäi ilma asjataks; Wenelased ei wõinud kantsisid Türglaste käest mitte ära wõtta. Wiimaks jõudis õhtu kätte. Kindral Krüdener sai selgeste aru, et täna tema õnnetäht looja oli läinud, Türglastel kantsides, kus palju parem wastu panna kui temal wäljas, rohkem wäge on ja selle korra neile midagi enam teha ei wõi. Rõhutatud südamega pidi ta wiimaks, kui ilm juba pimedaks läks, sõjamees-

tele kasku andma wõitlemist, kellest enam midagi wälja tulla ei wõinud, järele jätta ja Türllastest kaudemale taganeda, et raske töö ja waewa järele pisut puhkamist ja rahu wõiks leida, mis aga selle kurwa loo pärast waewalt kellegile meelde tuli.

Alga waatame siis weel ometi natuke 18. Juuli wõitlemise pääle Plewna linna juures; kudas nimetadud, ei olnud kindral Krüdener mitte üksi, waid temaga ühes würist Shahowskoi sell pääwal Plewnat ära wõtta katsunud.

Selle aja sees kui kindral Krüdener homiku pool küljes agaraste ja wahwaste Türllastega wõitles, tormas würist Shahowskoi lõune poolt Türlaste kallale ja lastis pombidega ilma wahet pidamata waenlaste kantsisid, kes aga omal pool ka mitte ei maganud, waid Wenelaste kuulide sadu hooplaste wastasiwad. Kui Wenelased tüki aega Türgi kantsidele tuld oliwad annud, andis würist Shahowskoi oma sõjawäele kasku Türlaste kantside pääle tormi joosta ja neid sell wiisil ära wõtta. Waprad Wenelased, kes kui lõwid sõdisiwad, ei annud enne järele, kui nad mõne kantsi oma kätte oliwad saanud. Kudas isienesest mõista, saiwad Wenelased selle tormi jooksmise läbi hirmust suurt kahju. Türlased oliwad kantsides warjul, kus Wenelaste kuulid neile palju wähem wiga wõisiwad teha, kui nende kuulid Wenelastele, kes nende kallale tungisiwad, ilma et mingisugust warju ees oleks olnud ja selle pärast langes Wenelaste poolt wäga palju. Ka Türlasi langes, aga nende kahju ei olnud ometi nenda suur kui Wenelastel. Ehk küll wahwad Wenelased mõne Türgi kantsi ära oliwad wõtnud, ei wõinud nad neid Türlaste alalise suurtükide lastmise pärast teistest kantsidest ometi mitte kasuga pruukida. Ribeda wõitlemisega ja sõdimisega oli lõuna ammu juba mööda läinud. Kellu nelja ajal pärast lõunat tungisiwad Wenelased nende kantside kallale, mis üsna Plewna linna ees oliwad ja linna warjasiwad. Türlased oliwad kantsides warjul ja andsiwad tuld ja ehk küll Wenelased suure waimustusega nende kallale tungisiwad, ei taganenud nad ometi kantsidest enam sammugi. Kaks Wene kompanid tungisiwad korra

üksna linna alla, aga sääl sattusiwad nad õnnetuseks kase tule wahele ja nüüd ei aidanud asi enam midagi, Wenelased pidiwad ruttuga taganema, et Türglased neid mitte täieste ümber ei piiraksiwad ja siis otsa ei teeksiwad ehk wangi ei wõtaksiwad. Sell wiisil oli õhtu juba kätte jõudnud. Korraga hakasiwad Türglased Wenelaste kallale tungima ja ehk küll Wenelased tubliste ja mehiseft wastu paniwad, wõitsiwad Türglased pea ometi kõik jälle tagasi, mis pääwa nende käest ära oli wõetud. Wihaga pidiwad Wenelased wiimaks, kui muud nõu enam üle ei jäänud, taganema. Sedamaid oliwad ka wõitlemise paigal koke Bassi-Bosufid wäljas, kes haawatuid Wenelast, keda aega ei olnud ligi wõtta, ära tapsiwad ja furnutel liikmid otsast ära raiusiwad. Misjuguft hirmust lagu pidi 18. Juuli ööse Plewna linna juures näha olema! Bassi-Bosufid, kes täied metsalised Euroopa maal on, hulkusiwad igal pool ümber ja häda sellele, kes nende kätte juhtus. Mitte üksnes furnutel, waid ka haawatutel lõikasiwad nad, olgu käd ehk jalad otsast ära, teistel kõrwad, kolmandamatel nina ja muud liikmed, sagedaste aga ka kõik liikmed korraga. Ükski lihunik ei tapa meie maal sell wiisil lojusfid, kudas Bassi-Bosufid sääl inimesi tapsiwad! Oleksiwad Türglased mitte nenda karmeste ja ilma ootamata Wenelaste kallale õhtu tunginud, siis oleks Wenelastel aega olnud haawatuid wõitlemise wäljalt ära koristada, aga et Türglased liig äkiste pääle tungisiwad, ja kantsi Wenelaste käest tagasi ära wõtsi-
wad, siis ei olnud Wenelastel wõimalik haawatuid ligi wõtta, waid need pidiwad wõitlemise paigale maha jääma, kus nad, oh häda, Bassi-Bosufide kätte sattusiwad, kelle teud haawatutega iga inimese südant pöörutama panewad, kui seda kuuleb. Jumal paraku, seesuguft lugu peab meie päiwil weel haritud Euroopa maal sündima, see on koledam kui koke ja tuleb waewalt kõige tooremate metsaliste juures ette! Kas ammu Türglaste lõõg küll juba täis ei ole ja neid üle Bosporuse Euroopa maalt wälja Wäikse-Aasia maale pekstud ei peaks saama, kust nad Euroopa maale teutuseks endise ristirahwa maale elama on tulnud? Kõik riigid kuulewad, mis

tegusid Türlklased teewad, aga nad waatafiwad oma kasu pääle ja ei tee Türlklastele nende hirmsate tegude pärast midagi, waid wõtawad neid koguni oma warju alla. Mitmes kohas wälja maal on inimesed koguni seefugused, et nad Türlklaste wõitute ja ristirahwa tapmise üle linna tuledega walgustawad ja selle rõõmuks pidu peawad! Oh, millal pääsewad kõikide silmad lahti ja saawad aru, mis tõsidus ja õigus on, mis teha wõib ja mis mitte!

Kahju, jah kahju, seda on 18. Juulil, kes esimeses kõige werisemas lahingis, mis seni ajani olnud, nii hästi Wenelased kui ka Türlklased saanud, aga Wenelaste kahju oli kange tormi jooksmise pääletungimise pärast ometi palju suurem. Esimene Plewna lahing 8. Juulil oli ka kaunis werine, aga teine wõitlemine 18. Juulil käis ometi kaugele temast üle, nenda et ta esimene kõige werisem ja suurem kõiges seni ajani olnud sõjas oli. Rudas kuulutatakse, peab pärast seda teist Plewna lahingit sõjawäest pääle seitsme tuhande mehe puundunud olema, kes olgu kas surma saanud, haawatud ehk wangi sattunud. Wiimaste aru peab küll kõige wähem olema, sest iga Wenelane teadis ära, misjugune ära rääkimata wilets elu teda Türgi wangis ootas ja selle pärast pani ta wiimase were tilgani wastu ja laskis enesele ennem otsa teha, kui et ennast Türgi wangi oleks annud. Siiski oliwad mõned, kes, kui neil enam kudagi wiisi wõimalik wastu panna ei olnud, endid Türgi wangi pidiwad andma.

Seefugune kurw ja õnnetu pääw oli 18. Juuli Wenelastele Plewna linna juures, kus nende hilja aegu kümne pääwa eest) saadud haawad uueste lahti kisuti. See kurw sõnum tegi kõikide meelt haledaks, aga ühel hoobil andis ta iga sõjamehele uut jõudu ja oogu, ennast iga pidi uue Türlklaste kallaletungimise wastu valmistada ja uueste awalikult üles näidata, et Wenelaste wahwus weel kadunud ei ole, waid nad ikka alles needsamad wahwad, waprad ja tublid mehed on, mis ennegi. Nende kahe lahingi järele oli ometi Wenelaste poolt ära tuntud, et Türlklastel Plewnas palju jõudu on ja et nad enne mitte waenlaste kallale minna ei wõi, kui nad uut

abi juurde saanud. Et nii pea sugugi võimalik ei olnud abi juurde saada, siis pidiwad Wenelased Osman pasha Plewna linna rahule jätma ehk muidu oleks nende oma käsi väga pahaste käia wõinud. See aja wiitmine ja uue kallaletungimise wiivitamine oli Türlastele suureks õnneks. Neil oli selle läbi aega nii hästi mehi kui moona Plewna linna juurde muretseda ja seda kantsidega igapidi kindlaks teha, nenda et nad Wenelaste wastu wõiswad panna. Wenelased ei olnud laugel ja pidiwad seda südame waluga päält waatama, aga ei wõinud ometi oma wäikese hulga pärast waenlasti feelma minna. Abi saamine wõttis rohkem aega kui loodetud oli; uut sõjawäge, mis kottu järele tuli, saadeti sinna, kus häda kõige suurem oli. Plewnas oliwad Wenelased küll kahju saanud, aga nüüd päale selle oliwad Türlased sinna kaunis wagu si jäänud, sest et nad Wenelasi endid walwamas tundsiwad olewat; selle wastu tungiswad aga mitmes paigas Türlased Wenelaste kallale ja sundiswad neid taganema. Nenda oli nimelt lugu teine pool Balkani mägede, kus Türlased linnad, mis Wenelased ära oliwad wõtnud, uueste oma kätte kiskusiwad ja ka Shipka teed ära wõtta püüdiswad. Seda teed pidiwad Wenelased aga, maksu mis maksab, oma käes hoidma, sest kui see Türlaste kätte oleks langenud, siis oleks sõja edasiminemine korraga jälle täieste finni olnud. Balkani mäed ei oleksiwad Wenelasi enam sammugi edasi minna lasnud. Türlased oleksiwad ettewaatlikumaks saanud oma teesid, kust üle mägede minna wõis, hoidma ja Wenelastel oleks nende teede tagasiwõtmine ilma otsata werd ja waewa wõinud maksta. Türlased teadiswad, kui tähtsad need teed on ja selle pärast püüdiswad nad neid Wenelaste käest ära. Sell wiisil sündis siis Shipka tee pääl mitme pääwaline wõitlemine, kus Türlased Wenelaste kallale tungiswad, aga wiimaks ometi suure kahjuga taganema pidiwad, ilma et nad suurest were walamisest midagi kasu oleksiwad saanud. Sinna ja mõne muu koha päale oli väga hädaste tarwis abi saata, kui asi nurja ei pidanud minema ja see pärast oli siis tükk aega wõimata sõjamehi Plewna linna juurde seda ära wõtma saata. Enam

kui neli nädalit oliwad wiimaseft lahingist mööda läinud, kui uusi Bene sõjamehi teistele, kes Plewna linna ligidal oliwad, appi saadeti seda kāsile wõtma.

Enne weel aga, kui Benelased Türlaste kallale minna wõiswad, wõttis Dsman pasha nõuks Benelaste kallale tungida ja seda nõu tahtis ta 19. Augustil korda saata. Mõned werstad Plewnast eemal homiku poole on kolm küla, nimega: Dglan, Sgalewitsa ja Pelishat ja neid kolme küla püüdis Dsman pasha oma kätte saada. Wõitlemise hakatuses näitas ta nõu korda minewat, sest ta ratsamehed tungisiwad suure tuhinaga Bene eeswäe pääle ja paniwad seda taganema. Dsman pasha üleüldine meeste hulk, kellega ta selle korra wälja tungis, oli umbes 25,000 pääd suur. Pea aga saiwad Benelased endid Türlaste kallaletungimise wastu walmistada ja nüüd paniwad nad mehise meelega kindlaste wastu. Küll tungisiwad Türlased kõigist jõust edasi ja tegiwad, mis iial võimalik, aga nende asi ei aidanud enam midagi. Sadade kaupa langes Türlasi, kes aga sellest midagi ei hoolinud, waid nagu juhmist pääst edasi tungisiwad. Kõik nende ettewõtmine jäi sellegi pärast tühjaks ja nad pidiwad wiimaks Plewna poole tagasi pööрма. Rahju oli mõlemil pool kaunis suur. Benelaste poolt ööldakse nelikümmend ohwitseri ja umbes tuhat meest haawatud ja langenud olewat, Türlaste poolt selle wastu, sest et nad Benelaste kallale tungisiwad, umbes kolm tuhat meest.

See oli neljapääwal 25. Augustil, kui Benelased esimest sammu astusiwad, et Dsman pashale ja tema Türlastele walu anda. Pisut aega enne seda oli ühe jau Bene sõjawäe kui ka kõige Rumeenia sõjawäe juhatus, kes põhja pool Plewna lähedal seisis, Rumeenia würosti Karli hoolets antud ja tema aitajaks ja abimeheks kindral Sotow nime-tadud. Kellu kuue ajal õhtu hakkas see üheksama koori jagu, mis Kaaragatshis laagres oli, Griwitsa küla poole minema; nad wõtsiwad selle teisel pääwal ära, ilma et Türlaste poolest wastupanemist oleksiwad leidnud. Ühel hoobil sellega tungis-
wad need neljandama koori jaud, mis siia maale Poradinis

ja Pelitshatis olivad, nende kõrgemate paikade pääl, mis üheksamast koorist pahemal pool Radisowo küla ligidal olivad. Pahem tiim jäi sinna tee pääle seisma, mis Plewnast Poowatshi lähab; jääb oli teine diwision, kelle juhatajad würst Smeritinski ja kindral Skobelew II. olivad.

25. Augusti öösel wastu 26. wiidi umbes kakskümmend suurtükki Plewna ligidale kõrgemate kohtade pääle, kuhu neid tasakeste, ilma mingisuguse käre tegemata üles pandi. Sell kombel oli siis sõjawäel võimalik pääwa tõusuga Türglastele tubliste tuld hakata andma, mis need sugugi ei olnud oodanud. Wenelaste suurtükid olivad kahe kantsi pääle ära jäetud; ühes oli kaksteistkümmend, teises kaheksa suurtükki, mis kõik ühe suure Türgi kantsi poole pöörtud said, mis Griwitsast natuke ülemal oli. Rumeenia sõjamehed wõtsiwad need kõrgemad kohad põhja pool ära, mis Plewna-Griwitsa tee ääres on ja jäiwad sinna paigale. Üleüldse oli Wenelastel sada kakskümmend suurtükki, kelle tuli Türglastele suurt kahju tegi. Wene suurtükkide meeste batareid olivad suurest batareist pahemal pool ja Radisowo küla ümber.

26. Augustil anti Wene batareidest ilma wahet pidamata nii hästi Türgi suure batareile kui ka nende laagrele tuld. Ehk küll Türglased suure agarusega ja julgusega Wenelastele tuld wastu andsiwad, oli Wenelaste kahju ometi kaunis väikene, aga mitte selle pärast, et Türglased kõrwa oleksiwad lastnud, waid üksnes selle pärast, et wäha Türglaste suurtükkide kuulisid Wenelaste juurde ulataksiwad.

26. Augusti öösel wastu 27. jäi suurtükkide lastmine järele. Aga juba teisel homikul hakkas see uueste pääle ja selle korra weel palju suurema jõuga. Kellu üheteistkümnne ajal enne lõunat olivad neli Türglaste suurtükki wigaseks tehtud, nenda et neil enam võimalik ei olnud Wenelastele kahju teha. Suur Türglaste kants jäi enam kui pooleks tunniks wait ja ei lastnud Wenelaste tule pääle wastust. Kõige selle aja olivad Türglased hoolaste sellega ametis, et neid wigadusi ära parandada, mis Wene ja Rumeenia batareide tuli nende kantsile teinud oli. Rumeenia suurtükkide lastjad olivad wäga

agarad ja tublid mehed; nad katsusiwad Türlastele nii palju kahju teha, kui iial võimalik oli. Kümnnendama korpusel juhataja ja ülem kindral Krüdener tungis oma meestega julguse edasi ja saadis oma batareid nenda ülesse, et need aga wiisjada sülda weel waenlaste batareidest kaugel oliwad. See julge ettemõtmine ei olnud mitte ilma asjata; Krüdener ajas asja pea nenda kaugemale, et suur waenlaste kants ära sai wõetud.

27. Augusti õhtu kellu kuue ajal kippusiwad Türlased Wenelaste pahema tiwa kallale, mis Radisowo küla juures oli, aga wahwa kindral Skobelew läks oma meestega neile vastu ja kihutas neid tagasi; ta tegi nendest Poowatshi-Plewna tee puhtaks ja tormas suure Türlaste kantsi kallale. See kants oli Griwitza kantsi järele kõige tugevam ja isiaranis selle poolest tähtjas, et ta teed Poowatshi ja Plewna wahel kinni pani. Pea läks ometi ilm pimedaks ja kindral Skobelew II. ei wõinud weel mitte suurt kantsi ära wõtta, ehk küll nii hästi tema kui ta sõjamehed oma auu pärgele, mis nad Poowatshis teeninud oliwad, uusi lillefid sellega juurde saiwad.

27. Augusti öösel vastu 28. wälkas suurtükkide lasmine Wenelaste poolt edasi ja jäi wahaks ajaks seisma. 28. Augusti hommikul tormasiwad Türlased wälja ja tahtsiwad mõnda kohta Wenelaste käest ära wõtta, aga nad saiwad suure kahjuga tagasi löödud, kus juures isiaranis kuuestkümmes diwision tegew ja agar oli. Terwe pääwa otsa andsiwad Wenelased umbes 600 wõi 700 sülla kauguselt tuld. Rumeenlased tungisiwad pea pärast Türlaste tagasilöömist ühe Türgi kantsi kallale, mis kangeste tuld hakas andma, aga mitme Wene batarei rittule läbi wait jääma sunniti. Kui õhtu kätte jõudis, nihutasiwad Wenelased ühe batarei Türlaste kindla laagre lastmiseks edasi.

Öösel ei jäänud Wenelased mitte rahule, waid andsiwad Türlastele ühte puhku tuld edasi. Dö warju all oli võimalik hõlpaste Wenelaste kahesümne nelja tollistest batareide suurtükkidest, mis waenlaste suurt kantsi wait jääma oliwad pannud, kuus tükki ühe kõrgema koha päale waenlaste lähedamale wiia, kust paremine Plewna linna lasta wõis.

Õsmaspäawal 29. Augustil wältas Plewna linna lastmine Wenelaste batareidest terve pääwa otja edasi. Shtu hilja wöttis Wenelaste pahem tiiw kindral Skobelewi juhatusel all weel ühe künka ära, kust waenlase wastu nii hästi kindla laagre kui ka linna poole tungida wõis. Türglaste wastupanemine ei olnud mitte väga suur, sest nad saiwad Wenelaste alalise suurtükide lastmise läbi väga suurt kahju. Aga ka Wenelaste oma kahju ei olnud mitte väikene; neil langes selle pääwa isiäranis palju hobusid. Wene ratsawägi sattus selle tee pääl, mis Plewnast Softiasse lähab, Tšherkeslastega kokku, kes ratsa hooostega nende wastu linnast wälja tuliwad. Range wõitlemine tõusis Wene ja Tšherkesi ratsameeste wahel, aga wiimaks pidiwad wiimased ometi taganema. Säääl juures saiwad ometi sõdijad mõlemil pool kaunis suurt kahju. Dö läks ilma mingisuguse isiäraliku juhtumisetä mööda. Wenelased walmistasiwad hoolega selle wastu, et teisel homikul Türglasti tubliste käpile wõtta ja neile jälle hääd kahju teha, sest et nõuks wõeti üleüldiselt Türglaste kallale tungida.

Teispäawal 30. Augustil oli kindral Skobelew II. teise diwisioniga ja kuueistkümmne diwisioni ühe brigadiga pahemal pool; kindral Sotow oli kesk sõjawäe, neljandama korpuse ja tagawara wäe ülemat juhatusel enese pääle wõtnud; kindral Krüdener oli üheksama korpuse sõjameestega paremal pool ja toetas ennast ühe Rumeenia diwisioni pääle, mis Griwitsa ümber ja tee pääl oli. Kõige kolmel, kindral Skobelew II, Sotowil ja Krüdeneril oli täst käes kellu kolme ajal Türglaste kallale tungida, aga Türglased tuliwad neile ette ja kippusiwad Wenelaste kallale. Tuba kellu üheteistkümmne ajal tungisiwad Türglased Wenelaste pahema tiiva pääle ja katsumisiwad sellest läbi tungida. Nüüd tõusis hirmus wõitlemine, kus mõlemilt pool rääkimata wihaga sõditi. Kellu üheks oli kindral Krüdener, kes parema tiiva pääl oli ja kindral Skobelew Türglasti kunni nende kantsideni tagasi tunginud. Wene soldatid ja ohwitserid wõitlesiwad imelisel kombel. Wõitlemine lõpes just kellu kolme ajal pärast lõunat, see on: sell tunnil, kus Wenelased üleüldse Türglaste kallale tahtsiwad

tungida. Täieste sellisamal ajal algas kindral Skobelow Türglaste parema tiiva suure kantši pääle tormi ja pea selle järele oli wõitlemine uueste kõige Wene sõjawäe pool lahti. See wälitas suure wihaga kunni kellu pool kuueni pärast lõunat, kus juures Wenelased natuke edasi nihkusiwad. Siiski lõpes see pääw, ilma et midagi tähtsat otsust teha oleks wõinud, sest et Plewna nii hästi kohaliku oleku kui ka kindlate kohade, kantside ja kraawide poolest wäikesel mõõdul nagu Sewastopol on. Kindral Krüdener tungis pisut enne kellu kuut selle kantši kallale, mis ta 18. Juulil Türglaste käest mitte kätte ei saanud. Selle tarwis wõttis ta kaks rügementi ja need oliwad: suurwürrst Wladiimiri Arhangle ja Wologda rügement. Türglased paniwad meeleäraheitmisega Wenelastele wastu. Sellegi poolest ei annud Wenelased järele, waid tormasiwad edasi ja wõtsiwad kellu pool seitse kantši Türglaste käest ära. Aga Wenelaste kahju sääl juures oli ka wäga suur. Pool jagu Wene soldatisi wõtsiwad kantši sisse minna, teine pool jagu oli ärawõtmisega maha langenud. Shtuks oli kindral Skobelow lõune pool kolm kantši ja kindral Rodionow suure kantši Grimitza küla juures ära wõtnud. Kindral sai selle juures kergeste haawatud, Arhangle jäägre rügemendi juhataja ülem Shlütter surmatud; ka kolmandama küttide brigadi ülem kindral Dobrowolski langes. Wiimase kantši tormist wõtsiwad kuus Wene ja üks Rumeenia bataljon osa, kus juures kaks lippe ja wiis suurtükki Wenelaste kätte sattusiwad.

31. Augustil hakasiwad Wenelased pääwa tõusuga igal pool Türglastele tuld andma. Kõige pääwa wälitas wõitlemine edasi. Kõigest jõust tungisiwad Türglased nende kantside kallale, mis Wenelased nende käest ära oliwad wõtnud. Kuue kallaletungimise järele läks neil õnneks kindral Skobelowi taganema sundida, ehk nad isi küll sääl juures wäga palju kahju saiwad. Wenelaste üleüldine kahju kõige nende pääwade sees oli 1. Septembrini ligi kaksteistkümmend tuhat meest suur.

Mued Raamatud,

mis selle raamatu wäljaandja weel kirjutanud.

Bene-Türgi sõda 1877. Esimene kuni neljas anne.

Seja pildid. Esimene ja teine anne.

Riikopoli linna ärawõtmisest 6. Juulil 1877.

Plewna wõitlemistest.

Serbia maa ärapäästja Kaara Petroowitsh.

Mehhiko maa ärawõtmine. Tutustus F. Cortezi elust.

Pariisi mässajad.

Berline kättemaksmine Liibanoni mägedes.

Wallensteini surm.

Robert Bruce.

Maseppa.

Maria Stuart.

James Cook.

Raudse nän kattega mees.

Mehhiko keiser Maksimilian.

Kolumbus.

Hudsoni jõe ääres.

Inglane ja Inblane.

Israeli mehe tütar.

Guajaana metsades.

Rändaja kalju mägestikus.

Walge pärisori.

Kaabakad.

Armastuse sõdemed.

Aafrika kõrbedes.

Sakslane ja Indiaanlane.

Hunga saare imelik koobas.

Kapten ja laewapoiss.

Walaskalade püündjad.

Mereröowlite saar.

Indiaanlaste maakonnas.

Schnafenburg'i trüki- ja kiwitrüki-kojas Tartus on wälja tulnud:

- Abelliino, suur bandiit ehk eluwõtja. Hind 16 kop.
Adwokat tohtri ametis. Lustmäng neljas waatuses. S. 25 t.
Alfonso ja Rosa ehk armastus ja lättematksmine. S. 16 t.
Ameerika metsades. Hind 18 kop.
Arakadunud poeg. Wiis jutlust saksakeelest ümbertõlkitud.
Hind 25 kop.
Dosto kunstiübid. Hind 15 kop.
Gestirahwa õhtone juttustaja. Hind 12 kop.
Gesti, Liwi ja Kuura maa ajalugu. Muistsest ajast meie
ajani. Hind 60 kop.
Esimene noor juttomees. Hind 25 kop.
Ilus Magelooene. Wäga armas ja hale jutt noore ja
wanale jutustatud. Hind 10 kop.
Jofep Saideni elolokid. Üks ilus jut. Hind 20 kop.
Jutustused Wenemaalt. Hind 20 kop.
Kaks sõjawangi. Hind 20 kop.
Kalewi poeg. Üks ennemuistene Gesti jut. Rahesümmes
laulus. Kolmas trük. Hind 1 rubla 20 kop.
Kasuline kõgi- ja majapidamise ramat. Hind tõidetud
1 rubla 20 kop.
Kleine estn. Handgrammatik. Preis 50 Kop.
Kodu-kool. Esimene raamat. Hind 25 kop.
Kodu-kool. Teine raamat. Hind 25 kop.
Kooli-kaart, Liwi-, Gesti- ja Kuura-maa. Saksa-, eesti- ja
läti-keeli. Hind 20 kop.
Kooli-keina-kaart. Liwi-, Gesti- ja Kuura-maa. Saksa-, eesti-
ja läti-keeli. Lokeeritud ja rulli pandub. Hind 5 rubla
50 kop. Linase riide pääl mapi sees. Hind 4 rub. 50 t.
Kooli-teadus. Hind 30 kop.
Kuues Gesti juttotooja. Ennemuistest juttud. Hind 16 kop.
Kulla wõimus. Hind 20 kop.
Lagle Leno laul. Hind 3 kop.
Lehekun died. Hind 18 kop.
Liina. Ühe Gesti tütarlapse elulugu, temast enesest jutustatud.
Hind 30 kop.
Lille pöösas ehk elu ja armastus. Hind 10 kop.
Looduse õpetus. Koolmeistritele ja koolidele. I. Elajate riik.
(Piltidega). Hind 80 kop.
Loomise saladused. Hind 8 kop.
Mesilastest ning nende pidamisest. Hind 30 kop.
Metsa roosid. Lille pöösja ehk elu ja armastuse teine jagu.
Hind 8 kop.
Mõistlik majapidaja ja laste kaswataja. Hind 50 kop.
Naisterahwa kolm elu-iga. Dtsa Anne maenitsuse kiri ja
Tõlle Tiu nutulaul. Hind 10 kop.
Nalja Söber. Hind 18 kop.

Meegri kuningas Rambuda. Hind 12 kop.
 Neljas Gesti juttotooja. Hind 18 kop.
 Neljas Gesti laulutooja. Hind 18 kop.
 Neli Wene Robinsoni. Tõeste sündinud lugu mõõda läinud
 aasta sajast. Hind 5 kop.
 Oheron, ehk see vägev waimutuningas. Hind 20 kop.
 Pitsi Döyik ehk Naljakad laulud, noorde poiste ja nei-
 dele. Hind 8 kop.
 Õppetus kuidas sa wõid rikkaks jääda. Hind 12 kop.
 Piibli salmid katekismusse selletusselts. Hind 12 kop.
 Piirikivi. Gimesed luuletused. Hind 12 kop.
 Saksa keele õpetaja Gesti kooli lastele. 1. kooli aasta. S. 50 f.
 Saksa keele õppimise juhhatamine. Tõine trükk. Hind 25 f.
 Särane Mul'k ehk sada wacka tangusoola. Hind 40 kop.
 Sioni meetilgad ehk süddame toidus. Tõine jagu. Es-
 mene ja tõine pool. Hind 40 kop.
 Sõa sannum ja terretamine ehk 10 kaunist laulo sõa
 ajal. Hind 7 kop.
 Sõja sõnumid. Kirja pannud M. J. Eifen. Mitmes andes. à 10 f.
 Tuletorn. Üks kurblik näitemäng kahes waatuses. S. 50 f.
 Türglaste hiimsad teud Bulgaria maal Türgi-Serbia sõja
 ajal aastal 1876. Hind 16 kop.
 Üht asja on tarwis. Üks jutluse raamat. Hind kõitmata
 1 rubla 60 kop., kõidetud 2 rubla.
 Üks ramat wannast rahwast. Hind 5 kop.
 Unenägude seletaja. Kõik bössiste nägemiste, wiirastuste
 ja unenäude proowitud seletused. Hind 15 kop.
 Üks saksa keele õppimise-ramat marahwale. I. jagu. Tõine
 trükk. Hind 30 kop.
 Üks teekäia ramat kus sees on ilmalikud näggemissed aga
 waimolikud tähhendamissed. 3. jaggo. Hind 20 kop.
 Wabaduse wõitlused. Historialik jutustus Hispaaniamaa
 lahetsamast aastasajast. Hind 24 kop.
 Wanne ja õnnistus. Kurblik näitemäng, kahes waatuses. S. 30 f.
 Weike jutto ramat, kus sees on nelli kentsakat jutto. S. 10 f.
 Weike külwimees. Hind 40 kop.
 Weike makele sannaramat. Hind 90 kop.
 Wene-Saksa-Gesti keeli sõnrajud, nende keelte rutusels
 kättesaamisel. Hind 60 kop.
 Willandi jutupuhja. Neli imelikku tõeste sündinud lugu.
 Hind 12 kop.
 Willandi laulik. Tõine parandatud trükk. Hind 25 kop.
 Willandi laulik. 3. ramat. Hind 18 kop.
 Willi. Jutustus Ameerika maalt. Hind 24 kop.

Schnakenburg'i Raamatupood

Tartus ja Riias.